

Suomen ortodoksisen kirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon XIV teologinen dialogi Kajaanissa 14.–15.3.2019

Suomen ortodoksisen kirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon valtuuskuntien väliset neljännettoista teologiset neuvottelut pidettiin Suomen ortodoksisen kirkon kutsusta 14.–15. maaliskuuta 2019 Kajaanissa. Neuvottelujen aiheena oli ”Kirkon näkyvän ykseyden perusehdot”. Suomen ortodoksisen kirkon valtuuskuntaa johti metropoliitta Elia. Muina jäseninä olivat hiippakuntas sihteeri Artturi Hirvonen, apulaisprofessori TT Pekka Metso, kirkkoherra, rovasti Jyrki Penttonen, rovasti, TT Mikael Sundkvist ja apulaisprofessori, Ph.D. Grant White. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon valtuuskuntaa johti piispa Seppo Häkkinen, ja muina jäseninä olivat pastori, väitöskirjatutkija Miika Ahola, pastori, TT Tiina Huhtanen, pastori, TT Heta Hurskainen, johtava asiantuntija, dosentti Tomi Karttunen, kirkkoherra TL Marko Miettinen ja asiantuntija, TT Ari Ojell.

Neuvottelujen yhteydessä valtuuskunnat osallistuivat ennenpyhitettyjen lahjojen liturgiaan Kajaanin ortodoksisessa kirkossa ja aamurukoushetkeen Kajaanin luterilaisessa kirkossa.

Metropoliitta Elia esitti tervetuliaissanoissaan toiveenaan, että keskustelut koituisivat paikallisen seurakuntaelämän hyväksi, vaikka myös ylätasoinen keskusteluna teologisella dialogilla on merkitystä.

Piispa *Seppo Häkkinen* toi esiin avauspuheessaan sen, että kirkkojen välisen dialogin käynnistymisestä Mikkelissä vuonna 1989 tulee tänä vuonna kuluneeksi 30 vuotta. Kolme asiaa ovat hänet mukaansa tehneet näistä dialogien vuosikymmenistä merkittäviä:

- 1) Kirkkoina me otamme todesta Jeesuksen rukouksen ykseyden puolesta, mikä merkitsee myös kirkon olemuksen todesta ottamista.
- 2) Molempien kirkkojen oppi ja elämä ovat tulleet entistä tutummaksi. Samalla myös erot ovat tulleet esille. Neuvottelut ovat toimineet peilinä toisillemme. Dialogimme liittyy myös maailmanlaajaan dialogiin kirkkojemme välillä.
- 3) Kahden kansankirkon välinen dialogi on merkittävä kirkkojemme yhteisen todistuksen vuoksi. Yhteiskunnan muutokset vaikuttavat kirkkojemme elämään. Yhteinen dialogi voi auttaa yhteistä palvelua ja todistusta maamme ihmisten ajallisen ja iankaikkisen hyvän parhaaksi.

Kirkon näkyvän ykseyden perusehdot

Näkyvän ykseyden perusehdoista alustivat teologian tohtori Pekka Metso, dosentti Tomi Karttunen ja Ph.D. Grant White. Pastori, väitöskirjatutkija Miika Ahola piti esityksen näkyvän ykseyden edellytyksistä kansainvälisissä ekumeenisissa keskusteluissa.

Pekka Metso käsitteli aihetta näkökulmasta ”Yksimielisyys ja ykseys tähänastisessa ekumeenisessa dialogissa”. Neuvottelujen julkilausumissa on tuotu toistuvasti esille yksimielisyyttä eli yhteisesti jaettuun käsitykseen tai vähintäänkin kirkkoja yhdistäviä tekijöitä. Yksimielisyyttä on osoitettu huomattavasti enemmän kuin koettuja erottavia tekijöitä. Tätä selittää dialogin lähtökohdaksi otettu pyrkimys rakentaa yhteyttä niiden tekijöiden varaan, joissa yhteyttä on havaittu ja koettu. Yksimielisyyttä ilmentävän ymmärryksen varassa on voitu tarkastella myös erottavia kohtia, ”jotta vahvistaisimme sitä, mikä meitä yhdistää eikä sitä, mikä meitä erottaa.” Samalla kun tuntemus toisesta on kasvanut, dialogi on toiminut myös itsetuntemuksen edistäjänä.

Kun neuvottelujen yhteisissä julkilausumissa olevat opin ja uskon yksimielisyyttä osoittavat kohdat ilmaistaan tunnustusmuodossa, voitaisiin Pekka Metson mukaan saada aikaiseksi esimerkiksi seuraava uskontunnustus, jota yhteisessä keskustelussa vielä hieman tarkennettiin:

Uskomme kolmiyhteiseen Jumalaan, Luojaan, jonka Sanalla kaikki on luotu.

Uskomme Jumalaan, jonka olemuksen mysteeri on tutkimaton, mutta joka kaiken Luojana ja meille itsensä ilmoittaneena on tunnettu: ”Jumala on rakkaus”(1 Joh. 4:16).

Uskomme, että Jumala on luonut ihmisen omaksi kuvakseen ja kaltaisuuteensa, jotta ihminen eläisi Hänen osallisuudessaan ja rakkaudestaan. Syntiinlankeemuksen jälkeenkin Jumalan hyvä luomistyö on säilynyt ihmisessä, vaikka Kristuksen, toisen Aadamin, kuvan kaltaisuuteen kasvamiseen tarvitsemme Jumalan armoa, hänen Henkensä työtä meissä.

Uskomme Jeesukseen Kristukseen, Jumalan Sanaan, jossa Jumala on tullut lihaksi ja ihmiseksi sekä ilmoittanut itsensä meille. Jeesus Kristus on todellinen Jumala ja todellinen ihminen yhdessä persoonassa. Pidämme Jeesuksen Kristuksen lihaksitulemista kirkon ydinsanomana.

Uskomme, että rukouksessa, jumalanpalveluksessa ja sakramenteissa (kuten kasteessa ja ehtoollisessa) emme vain julista sanomaa ihmiseksi tulleesta Jeesuksesta Kristuksesta vaan myös tulemme osallisiksi Jumalasta.

Uskomme kasteeseen, jossa tulemme kuninkaallisen papiston ja Jumalan kansan jäseniksi, osaksi Kristuksen ruumista.

Uskomme, että Raamattu on Jumalan sanaa ja tosi ilmoitus Pyhästä Kolminaisuudesta.

Tämän uskontunnustushahmotelman pohjana olevat lausumat osasta kristillisen uskon keskeisiä opinkohtia eivät ortodoksisen kirkon kannalta kuitenkaan muodosta riittävää perustaa sellaiselle ykseydelle, jossa kirkkomme voisivat olla aidosti ja syvästi yksi kirkko. Keskustelussa täsmennettiin, että molemmat kirkot ovat täysin sitoutuneet Nikean-Konstantinopolin uskontunnustukseen. Dialogin pohjalta muotoillulla tunnustuksella ei ole tällaista asemaa, eikä se ole sellaiseksi tarkoitettu.

Näkyvän ja rakenteellisen ykseyden eukaristisesta luonteesta kirkoillamme on yhteisymmärrys. Tätä päämäärää ei ortodoksisen kirkon mukaan ole kirkkojemme kesken vielä saavutettu, koska yksimielisyyttä edellytetään opin ja elämän ykseytenä eli laajasti kirkon olemukseen, rakenteeseen, järjestykseen ja toimintaan sekä kristittynä elämiseen liittyvissä seikoissa.

Keskustelussa todettiin, että nyt olisi aika perehtyä enemmän myös eroihin käsityksissämme. Tähdennettiin myös, että ortodoksisen käsityksen mukaan näkyvän ykseyden etenemisessä ei ole portaittaista etenemistä. Ykseys joko on tai sitä ei ole. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö näkyvän ykseyden toteutumista voisi prosessinomaisesti valmistella ja ilmaista yhteistä apostolista uskoa yhä laajemmin.

Pekka Metso totesi myös, että paikallisen kirkon täyteen ajatus on keskeinen periaate ortodoksisessa ekklesiologiassa. Varhaisen patristisen ajattelun pohjalta 1900-luvulla hahmotellun eukaristisen ekklesiologian mukaisesti jokainen paikallinen eukaristinen kokoontuminen manifestoi kirkon katolisuuden, kunhan se toteutuu kirkon piispakeskeisen järjestyksen puitteissa. Toisin sanoen, paikallisen eukaristisen kokoontumisen katolisuus ilmenee jännitteettömänä jäsentymisenä apostolisen

suksession, apostolisen uskon täyteyden, kanonisen perinteen ja kirkon rakenteen puitteisiin. Tämä vastanee intentioltaan luterilaista ymmärrystä kirkon ykseydestä apostolisen suksession, uskon, opin ja viran jatkuvuuden perustalla. Ortodoksinen ymmärrys näkyvästä ykseydestä ja luterilainen ymmärrys kasvavan ykseyden mallista ovat lähtökohdiltaan mahdollisesti suurelta osin samankaltaiset.

Miika Ahola esitteli keskustelua näkyvästä ja näkymättömästä (tai kätketystä) kirkosta, koinonian kirkko-opista, oikeutetusta erilaisuudesta ja näkyvän ykseyden ehdoista ekumeenisessa teologiassa ja ekumeenisessa liikkeessä. Keskeinen kysymys oli koinonian ja ykseyden edellytysten välinen suhde. Esimerkiksi Kirkkojen maailmanneuvoston ja roomalaiskatolisen kirkon välisen dialogin asiakirjassa *The Church: Local and Universal* määritellään ”välttämätön kehys” ykseydelle oikeutetussa moninaisuudessa:

Matka kohti Jumalan lahjoittaman kirkollisen yhteyden täyttä toteutumista edellyttää, että kristilliset yhteisöt ovat yhtä mieltä kirkon elämän perusasioista ”Kirkolliset elementit, joita vaaditaan ekumeenisen liikkeen tavoitteena olevaan täyteen kirkolliseen yhteyteen näkyvästi yhdistyneessä kirkossa ovat yhteys apostolisen uskon täyteydessä, sakramentaalisessa elämässä, yhdessä vastavuoroisesti tunnustetussa virassa, konsiliaaristen suhteiden ja päätöksenteon rakenteissa sekä yhteisessä todistuksessa ja palvelussa maailmassa” Nämä ominaisuudet luovat välttämättömän kehyksen, jonka sisällä voidaan ylläpitää ykseyttä oikeutetussa moninaisuudessa.

Keskustelussa tähdennettiin, että paikallinen dialogimme on riippuvainen kirkkoperheittemme laajemmasta ekumeenisesta yhteydestä. Erityisesti Suomen ortodoksisen kirkon piirissä koetaan, että paikallisen tason ekumeeniset askeleet ovat riippuvaisia yleisortodoksisesta konsensuksesta. Tähän liittyen päädyttiin viemään tieto paikallisen dialogimme saavutuksista ja suunnitelma jatkotyöskentelystä ekumeenisen patriarkan tietoon.

Tähdennettiin myös sitä, että velvollisuutemme on tuoda arjen kysymykset teologiseen dialogiin mukaan. Yhteisen rukouksen näkyvyyden edistämiseksi voisivat piispat arkkipiispoista lähtien järjestää eri hiippakunnissa ja paikallisissa seurakunnissa yhteisen ekumeenisen rukouspalveluksen patriarkka Bartolomeuksen luomakunnan päiväksi julistamana 1. syyskuuta.

Tomi Karttunen esitelmöi aiheesta ”kristittyjen yhteys ja Kirkon näkyvä ykseys yhteisenä luterilais-ortodoksisena tavoitteena”. Hän analysoi aiempien dialogien keskustelua ekumeenisten synodien arvovallasta, kirkon kanonisesta perinteestä ja kirkon ykseyden ehdoista. Karttunen tiivistä johtopäätöksensä: Vuoden 2001 kokouksen julkilausuman ja esitelmässä todetun pohjalta voitaisiin hahmotella yhteistä luterilais-ortodoksista viiden askelen tiekarttaa kohti läheisempää luterilais-ortodoksista yhteyttä Suomessa ja sitä kautta toivon mukaan myös globaalissa kristikunnassa, Kristuksen maailmanlaajassa kirkossa.

Ortodoksinen näkökulma ykseyteen: apostolinen suksessio sekä vihkimyksessä että oppiperinteessä ovat edellytyksenä sakramentaaliselle ykseydelle. Seitsemän ekumeenisen synodin oppilausumat ja kaanonit tukevat kirkon ja sen jäsenten uskoa ja elämää. Niiden tulkinnan tulee ilmentää ”uskollisuutta kerran lausuttuja tavoitteita ja periaatteita kohtaan”.

Luterilainen näkökulma ykseyteen: Ehtoollisyhteyden edellytyksenä on yksimielisyys apostolisesta uskosta ja evankeliumista sekä sakramenteista, etenkin kasteesta ja ehtoollisesta, ja niitä palvelevasta kirkon virasta. Tämä tekee mahdolliseksi virkojen vastavuoroisen tunnustamisen ja ehtoollisyhteyden.

Näin ollen tavoiteltaessa näkyvää ykseyttä yhteisenä tavoitteena tulisi olla erot sovittava yksimielisyys seuraavissa kirkon elämän kannalta keskeisissä asioissa. Näistä kutakin tulisi käsitellä ainakin

yhdessä dialogitapaamisessa, niin että tapaamisen pohjalta laadittaisiin yhteinen teksti käsitellystä teemasta. Lisäksi käsiteltäisiin ajankohtaisia teemoja tarpeen mukaan:

1. Nikealainen usko ja apostolinen evankeliumi
2. Oppi pelastumisesta
3. Kaste ja eukaristia, sakramentit kirkon elämässä
4. Kirkon virka ja apostolinen suksessio kirkkojen sakramentaalisessa kommuuniossa
5. Seitsemän ekumeenisen synodin kanonit, kirkko-oikeus ja moraalikysymykset

Keskustelussa annettiin tukea tiekartalle, joka ohjaa teemojen valintaa seuraaville kerroille, ja nähtiin Pekka Metson ja Tomi Karttusen paperien yhdessä antavan pohjaa jäntevöittävän työnäyn löytämiselle dialogin edistämiseksi pitkällä tähtäimellä.

Grant White käsitteli esitelmässään kysymystä ehtoollisvieraanvaraisuudesta ja sen edellytysten teologisesta perustelusta modernissa ortodoksisessa teologiassa. Ensiksi hän nosti esille Sergei Bulgakovin 1930-luvulla esittämän ajatuksen osittaisesta interkommuuniosta (partial intercommunion) anglikaanien ja ortodoksien kesken. Toiseksi hän nosti esille kasteen merkityksen ekklesiologian lähtökohdana, kuten Paul Meyendorff on esittänyt. Kolmanneksi hän käsitteli Petros Vasiliadiksen korostamaa eskatologista eskatologiaa. Neljäntenä kohtana hän toi esille Ion Brian ajatuksen liturgiasta liturgian jälkeen.

White päätyi pohtimaan mainittujen teologisten näkökulmien merkitystä kansallisessa kontekstissämme. Ne ilmaisevat ortodoksisen teologian kykyä tarkastella interkommuuniota ja toisten kirkkojen ekklesiologian edellytyksiä ekumeenisesti rakentavalla tavalla. Suomen ekumeenisessä tilanteessa voitaisiin niiden pohjalta harkita kirkkojen liturgisten perinteiden varaan rakentuvan yhteyden vahvistamista sekä kasteen teologian pohtimista ekumeenisen ekklesiologian kautta.

Keskustelussa nousi esiin tarve käydä piispojen kesken keskustelua pastoraalisista käytännöistä liittyen ekumeenisten avioliittojen sielunhoitoon. Koettiin mielekkääksi selvittää, minkälaisia käytäntöjä kirkoillamme on jo nyt eukaristisen vieraanvaraisuuden suhteen; millä perusteilla kirkot voivat poikkeuksellisesti yksittäistapauksessa jakaa ehtoollista toisen kirkon jäsenille.

Yhteisesti todettua

Saimme jälleen iloita hyvistä ja syvällisistä teologisista keskusteluista sekä yhteisestä rukouksesta. Yhteisiä teologisia oppikeskusteluja päätettiin jatkaa. Opillisia kysymyksiä pyritään käsittelemään järjestelmällisesti hyödyntäen esitettyä tiekarttaa. Lisäksi olisi tarpeen mukaan ajankohtaisia asioita. Seuraavaksi aiheeksi päätettiin ottaa ”nikealainen usko ja apostolinen evankeliumi” sekä ”yhteinen todistus suomalaisessa yhteiskunnassa”. Luterilainen kirkko on isännöintivuorossa. Ajankohta olisi 10.-11.12.2020. Käytettyä metodologiaa uudistettaisiin siten, että esitelmien kirjoittajat valmistelisivat jo tekstiä siitä näkökulmasta, mitä voisimme asiasta sanoa yhdessä. Ei kuitenkaan pyritä pienimpään yhteiseen nimittäjään vaan sanoittamaan yhteistä pohjaa ja sitä missä kysymyksissä on erilaisia käsityksiä ja voidaanko erot sovittaa keskenään. Kirjoittajat voivat kerätä palautetta myös omalta delegaatioltaan. Dialogin tuloksille on hyvä saada lisää julkisuutta.

Kajaanissa 15.3.2019